

Carl-Emil Englunds "Dimma"

Av författaren Svante Foerster, Aftontidningen AT, den 22 maj 1955

Ur artikelserien 3 diktsamlingar från 30-talet

Elmer Diktonius "Det expressive temperamentet bådar gott för framtiden, och ävenså författarens fränt sakliga livssyn. Han är av ett strävare material än dagens övriga unga svenska diktare."

Det omdömet föll i en recension i finländska Arbetarbladet. Årtalet var 1931 och boken det gällde var Carl-Emil Englunds debut: prosadiktsamlingen Trasiga sagor.

"Det är lite lagerkvistigt det hela", skrev Erik Asklund många år därefter om Englunds debutbok, "och man kan förstå att även den allvarliga kritiken stod undrande. Men i nästa samling - Dimma - visade sig en mjuk och melankolisk skymningslyriker, som behärskade sitt register till fulländning: det är skogsbilder och ödemarksstämningar av en alldeles ny art, personlig, mjuk, fri vers, fylld av vemod, nattdunkel och sagoskimmer, så långt från den vanliga Norrlandsromantiken som man gärna kan begära."

En skärva, en liten obetydlig ordsjärva
kan rispa sönder slöjan kring det som varit.
En dörr på glänt - och åren glider som
rynliga ansikten förbi våra vägar.
Dimma i kvällen - och alla hågkomster
växer till träd, grenrika träd; träd som
prasslar det förflutnas regntyngda melodier -

Så angavs anslaget i Dimma, i inledningssviten Dimma i kvällen. "Före dikt finns besvikelse" skrev en gång Sivar Arnér i 40-tal. Det är en sanning med begränsad giltighet, den stämmer för vissa temperament, för vissa upplevelsemönster. Man kommer ganska osökt att minnas sentensen på flera ställen i Englunds bok. Att i honom fanns stoff till sagoberättare, en på en gång vild och besvärjande melankolisk fabelförtäljare kom ju senare fram i många sammanhang. Men förebådas i viss mån redan här:

Det var i den tiden
när äventyret sprutade ur hagen
och bågsträngen visslade avsked

till alla kvällsfabricerade pilar.
I de unga dagarna,
de ljusa dagarna,
då ett fint regn av förhoppningar
duggar över världen.
Vi satt i skymningen
under granarnas gröna vingar
och lät dem bära oss till prärien.
Där band vi våra hästar
vid ett hukande träd
intill lägerelden.
Sitting Bulls skugga smög genom riset.
Pilarna sjöng och vi gick hem
för att räkna våra förluster.

Redan i diktens tonläge anar man, att de förluster som berättas om inte bara är de som markerats stupade under pojkårens strider indianer - vita. Det är något mera - men begär ingen definitiv, statistiskt saklig definition: "En skärva, en liten obetydlig ordskärva / kan rispa sönder slöjan kring det som varit." Men det är de ljusa dagarna, då det fina regnet av förhoppningar duggade över världen, det är i det förlorade. Man kan tveka om förlusten är definitiv och oåterkallelig.

Där ger diktaren inget bestämt svar. Men de ljusa dagarna, upplevelsen av dem, minnet av dem, går i dagen på flera ställen i Dimma. Men det är inte det vanliga, lite sentimentalt färgade hemlängtan "till en svunnen barndom". Det hade varit en för lättfunnen konstnärlig effekt för en poet som mognar mot medvetenhet och kräsenhet. Och trots att Carl-Emil Englund är "en längtare" som Oldberg säger i Nutidsförfattare, så är han inte oreflekterad och utan insikt i sin längtan.

Många författare ur borgerlig miljö - med självklart undantag för de som fadersrevolterat och sökt sig mot radikala ideal - har diktat om den försvunna lyckliga barndomen. Om barnets oskuld och vishet. Om den goda modern. Om den nya värld som en gång skall komma, då människorna blir som barn. Vilket skulle innebära, enligt dem: fria från agg och misstänksamhet.

Naturligt nog har det visat sig att denna verklighetsflyende anti-intellektualism ofta - i akuta situationer - yttrat sig som politiska reaktion. Och att borgarkulten av den goda modern ofta inte haft långt till det rabiata kvinnohatet, till en intill furia stegrad sexualskräck. (Och f.ö. - vilken moder kan inte framstå som madonnelikt god och mild och ljuv, då hon haft lejt tjänstefolk som skött hemmets grovarbete och rutintjänsterna med barnen? En slags helgdagsmor som alltid haft råd och tid att klä sig vacker innan hon tittat till sina bytingar.)

En tonsläkt med den Artur Lundkvist håller i sina samlingar från samma tid hör vi i Gammal kvinna:

Gammal kvinna ser efter sin ungdom.
Ser en ung kvinna skratta med röd mun,
ser nytänd kärlek vinka ur hennes blickar.
Till munnens mummel lyssnar vinden:
se, år har skrumpnat hennes läppar,
se, nätternas vaka strök kärleken
ur hennes ögon.

Jag minns, när läser om Dimma, att jag någonstans sett skrivet, att skulle 5 unga ha varit 6 unga borde Carl-Emil Englund ha varit den sjätte. (En sjätte var ju som bekant från början påtänkt, Olle Wedholm, som skulle medverkat med aforismer, men han drog sig tillbaka.) Och inplacerad i detta pionjärgäng, skulle Englund, tycks det, av kritiken ställts någonstans mellan Sandgren och Asklund. Han delar sin djupt upplevda naturmystik med Sandgren - inte den martinsonskt milda, utan den som i sina bottenvarv bär en fjättrad fasa. En mystik med en så intensiv ting-upplevelse att den kan tyckas upphäva tidsbegreppet, föra samman fornt och närvarande, tradition och barnets undran i samma skapande formel. Men Englund kan också dokumentera en konturklar ofta från ytrealism - inte minst i stadsmotiven - som avgjort är släkt med Asklunds.

Vindens hälsning över golvet:
den sista tidningen fladdrar till
likt en gulnad påminnelse om det som var.

eller - med ett ljusare ackord:

På gatan leker solen och de skrattande barnen
sjunger sina visor; visor som i ljus glädje
flammar mot husväggarna -

Men visst kan man få in Martinson i bilden, tag t ex en mening som denna: "Säv är insjöns öra" eller "Och vinden tar ett knyckigt grepp / i myrens lata dimmor". Givetvis är inte Englund direkt påverkad av 5 unga, därtill är han från början alltför genuin och självskapande. Men han arbetar ur delvis samma behov mot delvis samma lösningar som de, och ofta med lika nya, oväntade grepp. Men, som jag nämnde tidigare, han äger hela tiden en medvetenhet, en intellektuell dimension, som inte artikelformen rymmer plats att framlägga och analysera. Men den konstituerar en del av den poetiska spänning som kom att bli hans särmärke och som ganska tydligt går fram i denna 22 år gamla bok.

Att han i Dimma till stor del är klar över sin art, sin sammansatthet framgår i de här raderna:

I mörka ensamhetsstunder klarnar minnets
skyar som om de slagit läger under en
kikares skarpa öga. Händelser som vajat bort
från det medvetnas fält sipprar fram likt
vattendroppar i ett otätt käril.
Då är upptäckternas tid kommen. -